

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE MADDE BAĞIMLILIĞI VE ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ*

A Research of Drug Addiction and Influential Factors in High School Students

Rabia Hacıhasanoğlu¹, Serpil Türkleş², Arzu Yıldırım¹, Papatya Karakurt¹

ÖZET

Giriş: Bu araştırma Erzincan il merkezinde bulunan 12 lisenin 9., 10., ve 11. sınıf öğrencilerinde madde bağımlılığı ve etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı ve kesitsel özellikte olan araştırmanın evrenini belirtilen okullarda öğrenim gören toplam 4962 öğrenci, örneklemini ise bu okullardan basit rasgele örneklem yöntemiyle seçilen 911 (evrenin % 18) öğrenci oluşturmuştur. Veriler araştırmacılar tarafından oluşturulan tanımlayıcı form ile Nisan 2007 tarihinde toplanmış, yüzdelik hesapları ve ki-kare testi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular: Öğrencilerin %11.2'sinin sigara, %3.4'ünün alkol, % 0.1'inin kokain, %0.3'ünün esrar, %0.7'sinin ecstasy, %1.9'unun uhu, bali, oje, tiner gibi uçucu maddeler kullandıkları belirlenmiştir. Öğrencinin yaşı, cinsiyeti, sınıfı, ders çalışma düzeni, okul başarısı, alkol ve sigara kullanımını, anne-babanın tutumu ve birbiri ile geçinme, annenin sevgisine inanma, babanın şiddet uygulama, sorunlarını ailesi ile paylaşma, kendini yalnız hissetme durumlarının sigara kullanımını etkilediği görülmüştür. Annenin sevgisine inanma, anne-babanın şiddet uygulama, aile üyelerinin sigara ve alkol kullanma, durumlarının öğrencinin alkol kullanımını etkilediği belirlenmiştir.

Sonuç: Bu araştırmada lise öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanım oranının benzer çalışmalara göre düşük olduğu görülmüştür. Ancak erken yaşlarda başlayan madde kullanımının kalıcı sorunlara yol açabileceği ve kronikleşebileceği göz önünde bulundurulduğunda bu sonuçların azımsanmayacak oranlarda olduğu ve koruyucu önlemlerin alınması gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Lise öğrencileri, sigara, alkol, madde bağımlılığı.

SUMMARY

Objective: This study was conducted to evaluate the drug addiction and influential factors of the 9th, 10th and 11th year students at high school students who are educated in 12 high school of Erzincan county.

Method: The context of this descriptive and cross-sectional study consists of a total of 4962 students who attended the above mentioned schools and the sampling comprised 911 students (18% of the context) randomly chosen among them. The data were collected in April 2007 through a descriptive form designed by the researchers and were evaluated using percentage calculations and chi-square test.

Results: It was determined that 11.2% of the students smoked, 3.4% used alcohol, 0.1% used cocaine, 0.3% used heroine, 0.7% used ecstasy, 1.9% used volatile substances which were glue, bally lacques, paint thinners.

The using of cigarette of the students was affected by the factors such as age, gender, circumstances of study, school success, using alcohol and cigarette of the students, attitude of parents, getting along between parents, to believe of mother sincerity, abusing from father, whether the student shared his/her problems with his/her parents, loneliness. The using of alcohol was affected by to believe of mother sincerity, abusing from parents, cigarette and alcohol using of family members.

Conclusion: In this study, the using rates of smoke, alcohol and drug of high school students were low compared to similar studies but, to use of drug in early ages can lead to permanent and chronic health problems. Finally, the prevalence of use smoke, alcohol and drug is not very high, but it is not a desired level either. So, it can be recommended that relevant and preventive measurements must be provided to make them stay away from the hazardous substances.

Key words: High school students, cigarettes, alcohol, drug addiction.

¹ Yrd. Doç. Dr. Erzincan Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu

² Yrd. Doç. Dr. Mersin Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu

* 4. Uluslararası 11. Ulusal Hemşirelik Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur (5-8 Eylül 2007, Ankara).

GİRİŞ

Madde bağımlılığı, kişinin kullandığı alkol, ilaç ve uyuşturucu maddeyi yaşamında vazgeçilmez bir unsur haline getirmesidir. Kaygı yaratan durumlardan kaçma eğilimi, sosyal açıdan bağımlı kişilik özellikleri, psikolojik sorunlar yaşamak, merak, akademik başarısızlık, ebeveynlerden bağımsız bir kimlik oluşturma, aile içi iletişimlerde sorunları olma, aile-çocuk ilişkisi zayıflığı gibi birçok neden ergenlerde madde kullanımı nedenleri arasında yer almaktadır (1). Ergenlik dönemi, gelişimsel krizlerin yaşanabileceği bir dönemdir. Bu dönem maddeyi kullanma riskini beraberinde getirirken, olumsuz çevre faktörleri ve soya çekim bu riski güçlendirici etki yaratır (2). Sigara gibi diğer maddelerin kullanımı da ergenlik çağında başlamaktadır (3). Ergenler için madde kullanımı arkadaşlar arasında kabul görmenin ve yetişkin olabilmenin bir yolu olarak görülmektedir. Bu yaş grubunda ergenlerin kimlik arama çabaları, yeni deneyimlerle birlikte yeni sorunları da getirmektedir. Farklı olanı deneme ve deneyimlerinden zevk alma çabası ergenlik dönemindeki riskli davranışlar için zemin hazırlamaktadır (4).

Madde kullanımının yaygınlığı, ülkeleri önemli ölçüde etkilemektedir (5). Dünyada olduğu gibi ülkemizde de başta gençler olmak üzere herkesi etkileyen biyolojik, ruhsal ve sosyal boyutları olan bir sağlık sorunudur (1). Bunun en önemli nedenlerinden birisi madde kullanımının sosyal, ekonomik ve sağlık alanlarında ciddi boyutlarda sorun yaratmasıdır (5). Bir çok genç insan, değişik ve karmaşık psikolojik etkileri olan maddeleri kötüye kullanmakta ve bunlara bağımlı hale gelmektedir (6). Ülkemizde bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımı her geçen gün artmaktadır. Bu maddeler arasında sigara ve alkol ilk sıralarda yer almaktadır.

Ülkemizde lise öğrencileri ile yapılan çalışmalarda sırası ile sigara içme prevalansı %9.8-38 (7-12), alkol içme prevalansı % 0.6- %19.5 (9,11,13,14) ve diğer madde kullanım prevalansı ise %6.9-26.7 arasında değişmektedir (9,10,15).

Son yıllarda ülkemizde ve dünyada madde kullanımında artış olduğu gözlenmektedir. Madde kullanımının kişi, aile ve toplum üzerinde yarattığı tehlikelere yönelik bir ilgi artışı olmuştur (16). Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) belirlemiş olduğu 21. yüzyılda herkese sağlık hedeflerinden hedef 4'te 2020 yılına kadar ilaç, tütün ve alkol tüketimi gibi zararlı davranışlara yönelen gençlerin oranı önemli derecede azaltılmalıdır. Hedef 12'de ise 2015 yılına kadar tütün, alkol ve psikoaktif ilaçlar

gibi alışkanlık yapan maddelerin kullanımına bağlı oluşabilecek sağlık sorunlarının tüm üye ülkelerde önemli şekilde azaltılması amaçlanmıştır (17).

Ergenlerde madde kullanımında tek bir risk faktörü rol oynamamaktadır ve her geçen gün kullanım artmaya devam etmektedir. Bu artış sosyoekonomik ve sosyokültürel yapı farklılıklarını da aşarak bütün toplum kesimlerini etkilemeye başlamıştır (4). Bu yüzden lise öğrencileri gerek yaş grupları gerekse sosyal çevreye uyum sorunları göz önünde bulundurulduğunda madde bağımlılığı sorunu yönünden risk grubunu oluşturmaktadır. Bu nedenle ergenlerde madde kullanım yaygınlığını azaltmak için alınan maddelerin zararları ve bunların nasıl bırakılabileceği konusunda eğitim verilmesi gerekmektedir. Yapılan bir çalışmada ebeveynlere ve öğretmenlere madde bağımlılığını önlemek için verilen eğitimin etkili olduğu saptanmıştır (18).

Madde kullanımı ve bağımlılığı günümüzde ırk ve etnik farklılıkları da aşarak bütün toplumların yüzleşmek zorunda kaldığı en önemli halk sağlığı sorunlarından biri haline gelmiştir (4). Bu doğrultuda lise öğrencilerinde madde bağımlılığı ve etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla bu araştırma planlanmış ve yapılmıştır.

YÖNTEM

Tanımlayıcı ve kesitsel özellikte olan bu araştırmanın evrenini Erzincan İl merkezinde bulunan 20 liseden seçilen 12 lisenin 9, 10, 11. sınıflarda öğrenim gören toplam 4962 öğrenci oluşturmuştur. Örneklemini ise bu okullardan sınıf listelerinden alınabilecek öğrenci sayısı belirlenerek basit rasgele örneklem yöntemiyle seçilen 911 (evrenin % 18) öğrenci oluşturmuştur. Veriler araştırmacılar tarafından oluşturulan tanımlayıcı form ile Nisan 2007 tarihinde toplanmış, yüzdelik hesapları ve ki-kare testi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Tanımlayıcı form; öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini (yaş, cinsiyet, okuduğu sınıf, annenin, babanın eğitim düzeyi ve meslek durumları, ailenin aylık geliri ve öğrencinin yaşadığı yer, ders çalışma durumu ve okul başarı durumu), madde kullanım durumunu (sigara, alkol ve diğer maddeleri kullanma durumu), ailesel ve duygusal özellikleri içeren (aile üyelerinin sigara, alkol kullanma, anne-babanın tutumu, annenin, babanın sevgisine inanma, annenin, babanın şiddet uygulama, anne ve babanın birbirleri ile geçinme, sorunlarını ailesi ile paylaşma ve kendini yalnız hissetme durumu) toplam 24 kapalı uçlu sorudan oluşmuştur.

Verilerin toplanması için ilgili kurumdan

yazılı izin alınmıştır. Ayrıca formlar uygulanmadan önce araştırma kapsamına alınacak öğrencilere araştırmanın amacı açıklanarak öğrencilerden sözlü onay alınmış, öğrencilerin gizlilik ilkesine saygı gösterilmiştir. Anket formları öğrencilere ders saatinde dağıtılmış ve toplanmıştır. Formların doldurulması ortalama olarak 15-20 dakikada tamamlanmıştır.

Araştırmada öğrencilerin madde kullanma durumları bağımlı, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, ailesel özellikleri ve iletişim becerilerine yönelik özellikleri ise bağımsız değişkenleri oluşturmuştur.

İstatistiksel Analiz: Araştırma bulgularının analizinde yüzde dağılımları, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki önemi belirlemek için ki-kare önemlilik testi kullanılmıştır. Önemlilik düzeyi $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Öğrencilerin yaş ortalaması 16.30 ± 1.19 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin %53.1'i kız öğrenci, %38.5'i 9, %31.4'ü 10, %30.1' 11. sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin %49.6'sının annesinin, %30.2'sinin babasının ilköğretim mezunu olduğu, %92.8'sinin annesinin ev hanımı, %9.2'sinin babasının emekli olduğu, %45.1'inin ailesinin gelirinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin %91.1'inin ailesiyle, %8.9'unun yurtdışı kaldığı, %37'sinin düzenli olarak ders çalıştığı, %55.4'ünün okul başarısının iyi olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin % 74.6'sının sigara kullanmadığı, % 3.3'ünün her gün bir paketten daha az

kullandığı, % 90.5'inin alkol kullanmadığı, % 3.4'ünün her gün olmamakla birlikte ara sıra kullandığı, %14.2'sinin sigara, %0.6'sının ise alkol kullanmayı bıraktığı belirlenmiştir (Tablo 1).

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin son bir yılda en az bir kez % 1.9'unun uyuşturucu madde, %0.1'inin kokain, %0.3'ünün esrar, %0.7'sinin ecstasye kullandığı saptanmıştır (Tablo 2).

Araştırma sonucuna göre öğrencinin yaşı, cinsiyeti, sınıfı, ders çalışma düzeni, okul başarısı sigara ve alkol kullanmayı etkilediği belirlenmiştir ($p<0.001$, $p<0.01$, $p<0.05$). Ayrıca annenin eğitim düzeyi, mesleği, babanın eğitim düzeyi, mesleği, ailenin aylık geliri, öğrencinin yaşadığı yer ile sigara ve alkol kullanma arasında fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($p>0.05$) (Tablo 3).

Anne-baba tutumu, annesinin sevgisine inanma, babanın şiddet uygulama, anne-babanın birbirleri ile geçinme, sorunlarını ailesi ile paylaşma ve kendini yalnız hissetme durumu ile sigara içme arasında anlamlı bir fark belirlenmiş olup ($p<0.001$, $p<0.01$, $p<0.05$), aile üyelerinden sigara ve alkol içen birinin olması, babanın sevgisine inanma, annenin şiddet uygulama durumu ile sigara içme arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$). Ayrıca aile üyelerinden birinin sigara ve alkol kullanma, annenin sevgisine inanma, anne-babanın şiddet uygulama durumu ile alkol kullanma arasında anlamlı bir fark saptanmış olup ($p<0.001$, $p<0.01$, $p<0.05$), anne- babanın tutumu, babanın sevgisine inanma, anne-babanın birbirleri ile geçinme, sorunları aile ile paylaşma ve kendini yalnız hissetme durumu ile alkol kullanma arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 1: Öğrencilerin Sigara ve Alkol Kullanma Durumlarının Dağılımı

Sigara ve Alkol Kullanma Durumları	Sayı	%
Sigara kullanma durumu		
Hiç kullanmıyorum	680	74.6
Kullanıyordum bıraktım	129	14.2
Her gün olmamakla birlikte ara sıra kullanıyorum	54	5.9
Her gün bir paketten daha az kullanıyorum	30	3.3
Her gün en az bir paket veya daha fazla kullanıyorum	18	2.0
TOPLAM	911	100.0
Alkol kullanma durumu		
Hiç kullanmıyorum	824	90.5
Daha önce bir kere denedim	50	5.5
Kullanıyordum bıraktım	6	0.6
Her gün olmamakla birlikte ara sıra kullanıyorum	31	3.4
TOPLAM	911	100.0

Tablo 2: Öğrencilerin Son Bir Yılda En Az Bir Kez Kullandığı Maddelerin Dağılımı

Kullanılan Maddeler	Kullanan		Kullanmayan		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Uçucu maddeler (uhu, bali, oje, tiner)	17	1.9	894	98.1	911	100.0
Kokain	1	0.1	910	99.9	911	100.0
Esrar	3	0.3	908	99.7	911	100.0
Ecstasy	6	0.7	905	99.3	911	100.0

Tablo 3: Öğrencilerin Sosyo-demografik Özelliklerine Göre Sigara ve Alkol Kullanma Durumlarının Dağılımı

Demografik Özellikler	Sigara Kullanma Durumu				Ki-kare ve p değeri	Alkol Kullanma Durumu						Ki-kare ve p değeri
	Kullanan		Kullanmayan			Kullanan		Kullanmayan		TOPLAM		
	n	%*	n	%*		n	%*	n	%*	n	%*	
Yaş												
15 ve altı	10	3.6	268	96.4	$\chi^2=49.795$ $p<0.001$	2	0.7	276	99.3	278	100.0	$\chi^2= 18.943$ $p<0.001$
16-17	53	11.0	431	89.0		16	3.3	468	96.7	484	100.0	
18 ve üstü	39	26.2	110	73.8		13	8.7	136	91.3	149	100.0	
Cinsiyet												
Kız	27	5.6	457	94.4	$\chi^2=32.778$ $p<0.001$	5	1.0	479	99.0	484	100.0	$\chi^2=17.642$ $p<0.001$
Erkek	75	17.6	352	82.4		26	6.1	401	93.9	427	100.0	
Sınıfı												
9. sınıf	21	6.0	330	94.0	$\chi^2=34.865$ $p<0.001$	6	1.7	345	98.3	351	100.0	$\chi^2=9.924$ $p<0.01$
10. sınıf	25	8.7	261	91.3		8	2.8	278	97.2	286	100.0	
11. sınıf	56	20.4	218	79.6		17	6.2	257	93.8	274	100.0	
Annenin Eğitim Düzeyi												
Okur yazar değil	11	9.2	108	90.8	$\chi^2=4.965$ $p>0.05$	5	4.2	114	95.8	119	100.0	$\chi^2=6.091$ $p>0.05$
Okur yazar	11	14.5	65	85.5		4	5.3	72	94.7	76	100.0	
İlkokul	48	10.6	404	89.4		10	2.2	442	97.8	452	100.0	
Ortaokul	15	13.4	97	86.6		3	2.7	109	97.3	112	100.0	
Lise	16	13.6	102	86.4		7	5.9	111	94.1	118	100.0	
Üniversite	1	2.9	33	97.1		2	5.9	32	94.1	34	100.0	
Annenin Mesleği												
Ev hanımı	96	11.4	749	88.6	$\chi^2=0.758$ $p>0.05$	27	3.2	818	96.8	845	100.0	$\chi^2=2.122$ $p>0.05$
Memur	3	7.1	39	92.9		2	4.8	40	95.2	42	100.0	
Emekli	3	12.5	21	87.5		2	8.3	22	91.7	24	100.0	
Babanın Eğitim Düzeyi												
Okur yazar	7	11.7	53	88.3	$\chi^2=1.628$ $p>0.05$	2	3.3	58	96.7	60	100.0	$\chi^2= 6.458$ $p>0.05$
İlkokul	26	9.5	249	90.5		7	2.5	268	97.5	275	100.0	
Ortaokul	26	12.3	185	87.7		7	3.3	204	96.7	211	100.0	
Lise	21	10.8	173	89.2		4	2.1	190	97.9	194	100.0	
Üniversite	22	12.9	149	87.1		11	6.4	160	93.6	171	100.0	
Babanın Mesleği												
İşçi	21	10.5	179	89.5	$\chi^2=2.244$ $p>0.05$	3	1.5	197	98.5	200	100.0	$\chi^2=9.213$ $p>0.05$
Çiftçi	10	8.7	105	91.3		1	0.9	114	99.1	115	100.0	
Esnaf	32	13.2	211	86.8		14	5.8	229	94.2	243	100.0	
Memur	28	10.4	241	89.6		11	4.1	258	95.9	269	100.0	
Emekli	11	13.1	73	86.9		2	2.4	82	97.6	84	100.0	
Ailenin Aylık Geliri												
İyi	47	10.4	406	89.6	$\chi^2=1.050$ $p>0.05$	22	4.9	431	95.1	453	100.0	$\chi^2= 5.797$ $p>0.05$
Orta	48	11.7	363	88.3		8	1.9	403	98.1	411	100.0	
Kötü	7	14.9	40	85.1		1	2.1	46	97.9	47	100.0	
Yaşadığı Yer												
Alle ile	89	10.7	741	89.3	$\chi^2=2.106$ $p>0.05$	28	3.4	802	96.6	830	100.0	$\chi^2=0.024$ $p>0.05$
Yurtta	13	16.0	68	84.0		3	3.7	78	96.3	81	100.0	
Ders Çalışma Düzeni												
Her gün düzenli olarak	21	6.2	316	93.8	$\chi^2=32.396$ $p<0.001$	6	1.8	331	98.2	337	100.0	$\chi^2=8.504$ $p<0.05$
Haftada bir yoğun olarak	15	12.6	104	87.4		3	2.5	116	97.5	119	100.0	
Sınavlardan önce	51	12.4	360	87.6		18	4.4	393	95.6	411	100.0	
Çalışmıyorum	15	34.1	29	65.9		4	9.1	40	90.9	44	100.0	
Okul Başarısı												
İyi	33	6.5	472	93.5	$\chi^2=30.432$ $p<0.001$	16	3.2	489	96.8	505	100.0	$\chi^2=6.945$ $p<0.05$
Orta	52	15.3	287	84.7		9	2.7	330	97.3	339	100.0	
Kötü	17	25.4	50	74.6		6	9.0	61	91.0	67	100.0	

* Yüzdelere satır yüzdesi olarak alınmıştır.

Tablo 4: Öğrencilerin Ailesel ve Duygusal Özelliklerine Göre Sigara ve Alkol Kullanma Durumlarının Dağılımı

Değişkenler	Sigara Kullanma Durumu				Kı-kare ve p değeri	Alkol Kullanma Durumu						Kı-kare ve p değeri
	Kullanan		Kullanmayan			Kullanan		Kullanmayan		TOPLAM		
	n	%*	n	%*		n	%*	n	%*	n	%*	
Aile Üyelerinden Sigara Kullananlar												
Anne	20	16.8	99	83.2	$\chi^2=3.091$ $p>0.05$	9	7.6	110	92.4	119	100.0	$\chi^2=9.994$ $p<0.01$
Baba	46	11.4	357	88.6		9	2.2	394	97.8	403	100.0	
Diğerleri (aba, ağabey, amca, dayı, dede, babaanne)	8	17.0	39	83.0		4	8.5	43	91.5	47	100.0	
Aile Üyelerinden Alkol Kullananlar												
Anne	2	33.3	4	66.7	$\chi^2=0.748$ $p>0.05$	3	50.0	3	50.0	6	100.0	$\chi^2=15.421$ $p<0.001$
Baba	13	19.1	55	80.9		4	5.9	64	94.1	68	100.0	
Diğerleri (aba, ağabey, amca, dayı, dede, babaanne)	4	18.2	18	81.8		7	31.8	15	68.2	22	100.0	
Anne Babanın Tutumu												
Demokratik	62	8.7	653	91.3	$\chi^2=22.707$ $p<0.001$	24	3.4	691	96.6	715	100.0	$\chi^2= 0.023$ $p>0.05$
Baskıcı	26	18.7	113	81.3		5	3.6	134	96.4	139	100.0	
Disiplinsiz ve tutarsız	14	24.6	43	75.4		2	3.5	55	96.5	57	100.0	
Annenin Sevgisine İnanma Durumu												
İnanıyor	94	10.8	780	89.2	$\chi^2=4.216$ $p<0.05$	26	3.0	848	97.0	874	100.0	$\chi^2=11.994$ $p<0.001$
İnanmıyor	8	21.6	29	78.4		5	13.5	32	86.5	37	100.0	
Babanın Sevgisine İnanma Durumu												
İnanıyor	93	10.8	769	89.2	$\chi^2=2.692$ $p>0.05$	27	3.2	809	96.8	836	100.0	$\chi^2=3.333$ $p>0.05$
İnanmıyor	9	18.4	40	81.6		4	8.2	45	91.8	49	100.0	
Annenin Şiddet Uygulama Durumu												
Uyguluyor	9	19.1	38	80.9	$\chi^2= 3.152$ $p>0.05$	4	8.5	43	91.5	47	100.0	$\chi^2=3.933$ $p<0.05$
Uygulamıyor	93	10.8	771	89.2		27	3.1	837	96.9	864	100.0	
Babanın Şiddet Uygulama Durumu												
Uyguluyor	13	22.4	45	77.6	$\chi^2= 7.839$ $p<0.01$	5	8.6	53	91.4	58	100.0	$\chi^2= 5.131$ $p<0.05$
Uygulamıyor	89	10.4	764	89.6		26	3.0	827	97.0	853	100.0	
Anne ve Babanın Birbirleriyle Geçinme Durumu												
Her zaman iyi geçinirler	76	10.0	682	90.0	$\chi^2=6.270$ $p<0.05$	22	2.9	736	97.1	758	100.0	$\chi^2=3.447$ $p>0.05$
Hiç bir zaman iyi geçinemezler	3	18.8	13	81.3		1	6.3	15	93.8	16	100.0	
Bazen iyi geçinirler	23	16.8	114	83.2		8	5.8	129	94.2	137	100.0	
Sorunlarını Ailesiyle Paylaşma Durumu												
Paylaşıyor	90	10.5	770	89.5	$\chi^2=8.264$ $p<0.01$	29	3.4	831	96.6	860	100.0	$\chi^2=0.044$ $p>0.05$
Paylaşmıyor	12	23.5	39	76.5		2	3.9	49	96.1	51	100.0	
Kendini Yalnız Hissetme Durumu												
Her zaman yalnız hissederim	23	20.7	88	79.3	$\chi^2=16.143$ $p<0.001$	4	3.6	107	96.4	111	100.0	$\chi^2=0.533$ $p>0.05$
Bazen yalnız hissederim	66	11.3	516	88.7		18	3.1	564	96.9	582	100.0	
Hiç bir zaman yalnız hissetmem	13	6.0	205	94.0		9	4.1	209	95.9	218	100.0	

* Yüzdelere satır yüzdesi olarak alınmıştır.

TARTIŞMA

Lise öğrencilerinde madde bağımlılığı ve etkileyen faktörlerin araştırıldığı bu çalışmada, öğrencilerin %11.2'sinin sigara kullandığı belirlenmiştir. Ülkemizde lise öğrencileri ile yapılan çeşitli çalışmalarda sigara içme prevalansı %9.8-38 olarak belirlenmiştir (7- 12,19). Çıraklık okulu öğrencileri ile yapılan çalışmalarda sırası ile öğrencilerin %44.8'i, %50.5'inin sigara kullandığı belirlenmiştir (20,21). Değişik ülkelerde ortaokul ve lise öğrencileri ile yapılan araştırmalarda farklı oranlarda sigara kullanımı belirlenmiştir. Felix-Ortiz ve Newcomb (1999) lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada erkeklerin %28.1'inin, kızların %31.2'sinin, Garry ve ark.(2003) çalışmasında ortaokul öğrencilerinin %20.6'sının sigara kullandığı

saptanmıştır (22, 23). Graves ve ark. (2005) adolesanlarla yaptıkları çalışmada adolesanların %69'unun geçmiş bir ay içinde en azından bir kez sigara kullandıkları belirlenmiştir (24).

Öğrencilerin %14.2'sinin ise daha önce sigara kullandığı halde bıraktığı saptanmıştır. Kutlu'nun (2006) çalışmasında öğrencilerin %7.3'ünün, Göksel ve ark.(2001) çalışmasında % 3.1'inin daha önce sigara kullandığı halde bıraktığı saptanmıştır (21,25).

Bu araştırmada öğrencilerin % 3.4'ünün alkol kullandıkları saptanmıştır. Ülkemizde lise öğrencileri ile yapılan çeşitli çalışmalarda alkol kullanma prevalansı %0.6- 19.5 arasında değişmektedir (9,11,13,14). Erdem ve ark.(2006) lise öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada yaşam boyu alkol kullanım yaygınlığı %49.7 (26), Ögel ve

ark.(2000) çalışmasında son bir ay içinde en az bir kez alkol kullanan öğrencilerin oranı % 18 olarak belirlenmiştir (10). Çıracılık eğitime devam eden çalışan gençlerde yaşam boyu alkol kullanım yaygınlığı %37.3, bir kereden fazla alkol kullanım yaygınlığı % 24.3 olarak bildirilmiştir (27). Şaşmaz ve ark.(2006) ergenlerde yaptığı çalışmada öğrencilerin %24.5'inin hayat boyu en az bir kere alkol içtiklerini saptamıştır (28). Diğer ülkelerde yapılan çalışmalara baktığımızda; Williams ve ark. (2008) Amerikalı gençlerle yaptıkları çalışmada gençlerin %78'inin (29), Garry ve ark.(2003) ortaokul öğrencileri ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin %20.5'inin (23), Fulkerson ve ark.(1999) çalışmasında 12 aylık bir periyotta adolesanların % 95.2'sinin alkol ve başka bir madde, %22.6'sının sadece alkol kullandıkları saptanmıştır (30). Brook ve Tepper (2002) İsrail'de yaptıkları çalışmada mesleki okulda okuyan öğrencilerin %5.6'sının geçmiş 2 ay boyunca 10 kez den fazla bira, %11.8'inin alkollü içecekleri içtikleri (31), Graves ve ark. (2005) adolesanlarla yaptıkları çalışmada adolesanların %22'sinin geçmiş bir ay içinde en azından bir kez alkol kullandıkları saptanmıştır (24). Felix-Ortiz ve Newcomb (1999) çalışmasında lise öğrencilerinden kızların %55.6'sının, erkeklerin %59.3'ünün alkol kullandıkları belirlenmiştir (22). Duarte ve Molina'nın (2004) İspanyada yaptıkları çalışmada adolesanların %31.7'sinin son 30 günde alkol kullandıkları saptanmıştır (32). Body-Ball ve ark. (2006) Hint kökenli Amerikalı adolesanlarla yaptıkları çalışmada adolesanların %26'sının alkol kullanım bozukluğu tanısı aldıkları saptanmıştır (33).

Ülkemizde ve diğer ülkelerde değişik zamanlarda değişik şehirlerde yapılan çalışma sonuçları da sigara alkol kullanım sıklığı açısından farklılıklar göstermektedir. Bu farklılık, sosyo-kültürel, ekonomik koşullar bakımından şehirler ve ülkeler arasında farklılıkların olması, farklı yaşam biçiminin benimsenmesi, çalışmanın yapıldığı zaman gibi birçok faktörden etkilenmesinin kaçınılmaz bir sonucu olarak değerlendirilmiştir.

Bu araştırmada öğrencilerin %0.6'sının daha önce alkol kullandıkları halde bıraktıkları saptanmıştır. Altıntaş ve arkadaşlarının (2004) tıp fakültesi birinci sınıf öğrencileri ile yaptıkları

çalışmada öğrencilerin % 0.5'inin daha önce alkol kullandığı halde bıraktığı (34), Özyurt ve Dinç (2006) yaptıkları çalışmada öğrencilerin %31.7'sinin daha önceden alkolü deneyip, sonradan kullanmadığı saptanmıştır (35).

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin son bir yılda en az bir kez % 1.9'unun uçucu madde, %0.1'ünün kokain, %0.3'ünün esrar, %0.7'sinin ecstasy kullandığı saptanmıştır.

Doğan'ın (2001) lise öğrencileri ile yaptığı bir çalışmada öğrencilerin %4.7'si uçucu maddeler, %1.3'ü esrar, %1.3'ü benzodiazepinleri son bir ay içinde en az bir kez kullandığı belirlenmiştir (36). İstanbul'da lise öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin %3.6'sının yaşam boyu en az bir kez esrar, %8.6'sının uçucu madde, %3.3'ünün uyuşturucu/uçucu madde kullandıkları belirlenmiştir (10). Ögel ve ark.(2006) onuncu sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmada, yaşam boyu en az bir kez %5.9'unun uçucu madde, %5.8'inin esrar, %3.1'inin ekstazi, %1.6'sının eroin kullandığını belirlemişlerdir (37). Tokdemir ve ark.(2003) lise öğrencileri yaptıkları çalışmada öğrencilerin %26.7'si tiner-baly, %24.'ü esrar, %6.8'inin ise hayatları boyunca bir kere de olsa alkol hariç çeşitli psikoaktif madde kullandıkları belirlenmiştir (15). Erdem ve ark.(2006) lise öğrencileri ile yaptıkları başka bir çalışmada herhangi bir madde kullanan öğrenci oranını ise %14.3 olarak belirtmişlerdir (26). Williams ve ark.(2008) Amerikalı 108 gençle yaptıkları çalışmada gençlerin son doksan gün içinde %80'inin esrar ve %26'sının ise diğer ilaçları kullandıkları (29), Garry ve ark.(2003) ortaokul öğrencileri ile yaptıkları başka bir çalışmada öğrencilerin %9.3'ünün esrar, kullandıkları belirlenmiştir (23). Graves ve ark. (2005) adolesanlarla yaptıkları çalışmada adolesanların %56'sının geçmiş bir ay içinde en azından bir kez esrar kullandıkları saptanmıştır (24). Fulkerson ve ark.(1999) çalışmasında 12 aylık periyotta adolesanların % 65.2'sinin esrar ve diğer maddeleri, %18.4'ünün ise hem alkol hem de esrar, %13.5'inin kokain, kullandıkları saptanmıştır (30). Felix-Ortiz ve Newcomb (1999) çalışmasında lise öğrencilerinden erkeklerin %19'unun esrar, %4.1'inin kokain, kızların %15.3'ünün esrar, %3.7'sinin kokain kullandığı saptanmıştır (22). Bu araştırma

sonuçlarının madde kullanımı bakımından diğer çalışmalara göre daha düşük oranlarda olması dikkati çekmekte ancak arzu edilen bir sonuç olduğu düşünülmemektedir. Genel olarak madde kullanımının risklerine ilişkin bilgilenme ve farkındalığın yeterli olmadığı, bölgesel farklılıklardan kaynaklanan toplumsal kabul görme ile de ilgili olabileceği düşünülmüştür.

Araştırma sonucuna göre öğrencinin yaşı arttıkça sigara kullanma oranının arttığı ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç ülkemizde ilköğretim ve lise öğrencileri ile yapılan diğer çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir (8,38,39). İngiliz adolesanlarla yapılan başka bir çalışmada da adolesanların herhangi bir madde (sigara, alkol, yasal olmayan madde) kullanımının 11 yaşında %30.4 iken, 16 yaşında %83.9'a ulaştığı bildirilmiştir (40).

Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla sigara içtiği ve aradaki farkın istatistiksel olarak önemli olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç yapılan diğer çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir (9,12,21,41,42).

Sınıflarına göre sigara kullanımında lise 1. sınıftaki öğrencilerinin en az kullandığı ve bu farkın diğer sınıflara göre anlamlı olduğu saptanmıştır. Bu sonuç yapılan diğer çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir (39,41). Yapılan başka bir çalışmada 6.sınıf öğrencilerinin 7 ve 8. sınıf öğrencilerine göre en az oranda sigara kullandığı belirlenmiştir (7). Amerika'da lise 1. sınıf öğrencilerinin %31.2, son sınıf öğrencilerinin %38.2'sinin sigara kullandıkları belirlenmiştir (43).

Annenin eğitim düzeyi ile sigara kullanma arasındaki farkın istatistiksel olarak önemsiz olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç yapılan diğer çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir (8,13,25,44). Annenin mesleği ile sigara kullanma arasındaki fark istatistiksel açıdan önemsiz bulunmuştur. Yapılan çalışmalarda da annenin mesleği ile sigara içme arasındaki fark istatistiksel açıdan önemsiz bulunmuştur (9, 44).

Babanın eğitim düzeyi ile sigara içme arasındaki fark istatistiksel açıdan önemsiz bulunmuştur. Yapılan çalışmalarda da babanın eğitim düzeyi ile sigara içme arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur

(8,9,25,44). Baba mesleği ile öğrencinin sigara içme durumuna baktığımızda aradaki farkın istatistiksel açıdan önemsiz olduğu saptanmıştır. Kutlu ve Çivi'nin (2006) üniversite öğrencileri ile (45), Erci'nin (1999) lise öğrencileri ile (9), Herken ve arkadaşlarının (1997) gençlerle yaptığı çalışmalarda da babanın mesleği ile öğrencilerin sigara içme arasındaki farkın istatistiksel açıdan önemsiz olduğu bildirilmiştir(44).

Ailenin geliri ile sigara içme arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuç yapılan diğer çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir(8,44,46). Bir ilçede sosyo-ekonomik düzeyi farklı olan mahallelerdeki liselerde yapılan bir çalışmada sosyo-ekonomik durumu kötü olan okullarda okuyan öğrencilerin, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan okulda okuyan öğrencilere göre daha çok sigara içtikleri saptanmıştır (47). Yapılan başka bir çalışmada da ailesinin ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin sigara içme oranının arttığı ve farkın anlamlı olduğu bildirilmiştir (42). Bu farklı sonuçlar bize ailenin gelir durumunun her zaman sigara içme üzerinde belirleyici bir faktör olamayacağını, ailenin gelir durumu ile sosyo-kültürel özelliklerinin de incelenmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Arkadaşları ile beraber evde yaşayan öğrencilerde sigara kullanma oranının daha fazla olduğu ancak farkın istatistiksel açıdan önemli olmadığı saptanmıştır. Çevre ve arkadaş faktörü her türlü alışkanlıkta olduğu gibi sigara konusunda da belirleyici olabilmektedir. Gökgöz ve Koçoğlu'nun (2007) adolesan öğrencilerle yaptıkları çalışmada da ailesinden ayrı yaşayanlarda sigara içme oranının fazla olduğu belirlenmiştir (13). Çelik ve ark.(2000) lise öğrencileri ile yaptıkları çalışmada ailesinin yanında kalan öğrencilerin aile dışında yaşayan öğrencilere göre daha az sigara kullandıkları ve bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturduğu bildirilmiştir (41).

Düzenli ders çalışan ve okul başarısı iyi olan öğrencinin düzenli ders çalışmayan ve okul başarısı düşük olan öğrenciye göre sigara kullanma oranının daha az olduğu ve bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Gökgöz ve Koçoğlu'nun (2007) adolesan öğrencilerle yaptığı çalışmada kendine göre başarılı olduğunu ifade eden

ve sınıfta kalmayan öğrencilerin sigara içme oranının başarısız ve sınıfta kalan öğrencilere göre daha düşük ve farkın önemli olduğu saptanmıştır (13). Karatay ve Kubilay (2004) yaptıkları çalışmada okula mazeretsiz olarak devam etmeyen öğrencilerin devam eden öğrencilere göre daha fazla sigara içtiklerini belirlemiştir (47). Demet ve ark.(2005) ilköğretim öğrencileri ile yaptığı çalışmada da son bir ayda sağlık nedeni dışında üç gün ve daha fazla devamsızlık yapan öğrencilerin hiç devamsızlık yapmayan öğrencilere göre 5.31 kat sigara kullanma riski taşıdıkları belirlenmiştir (48). Türe ve ark.(2006) tıp fakültesi öğrencileri ile yaptığı çalışmada okuldaki başarı düzeyini ortalamanın altında olduğunu belirten öğrencilerin ortalama ve ortalamanın üzerinde olduğunu belirtenlere göre daha fazla sigara içtikleri ve bu fazlalığın anlamlı olduğu saptanmıştır (49).

Araştırma sonucuna göre öğrencinin yaşı arttıkça alkol kullanma oranının arttığı ve bu artışın istatistiksel açıdan önemli bir fark oluşturduğu saptanmıştır. Bu sonuç Özşahin ve ark. (2001) çıraklık eğitime devam eden çıraklarla yaptıkları çalışma sonucu ile benzerlik göstermektedir (20). İngiliz adölesanlarla yapılan başka bir çalışmada da adölesanların herhangi bir madde (sigara, alkol, yasal olmayan madde) kullanımının 11 yaşında %30.4 iken, 16 yaşında %83.9'a ulaştığı bildirilmiştir (40).

Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre alkol içme oranının daha fazla olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak önemli olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç yapılan diğer çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir (11,20). İsrail'de yapılan benzer bir çalışmada da erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla alkol kullandıkları ve aradaki farkın önemli olduğu belirlenmiştir (31).

Sınıflarına göre alkol kullanımında en fazla oranda son sınıf öğrencilerinin alkol kullandığı ve bu fazlalığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Şaşmaz ve ark.(2006) ergenlerle yaptığı çalışmada 6.sınıfta yaşamı boyunca en az bir kez alkol içme oranı %8.4 iken, 10'uncu sınıfta %46.1'e çıktığı ve bu farklılığın istatistiksel olarak önemli olduğu saptanmıştır (28).

Anne ve babanın eğitim düzeyi ile alkol kullanma arasında istatistiksel açıdan önemli bir fark olmadığı saptanmıştır. Şaşmaz ve

arkadaşlarının (2006) çalışmasında anne-babanın eğitim düzeyinin yüksek olması öğrencinin alkolle karşılaşmasını artıran bir faktör olduğu belirlenmiştir (28). Hacıhasanoğlu ve Türkleş'in (2009) Üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada annenin eğitim düzeyi arttıkça öğrencinin alkol kullanma oranının arttığı ve bu artışın anlamlı olduğu, babanın eğitim düzeyi ile alkol kullanma arasında önemli bir farkın olmadığı bildirilmiştir (50). Üniversite öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada da annenin eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin alkol kullanma oranının arttığı ve farkın önemli olduğu bildirilmiştir (51). Aynı ülkede aynı ve farklı şehirlerde yapılan çalışmalarda bu farklı sonuçlar bize anne-babanın eğitim düzeyinin neden sonuç ilişkisi göstermesi bakımından zayıf bir gösterge olduğunu düşündürmüştür.

Anne ve babanın mesleği ile öğrencilerin alkol kullanma durumları arasında istatistiksel açıdan önemli bir farkın olmadığı belirlenmiştir. Erci'nin (1999) lise öğrencileri ile yaptığı benzer bir çalışmada annenin mesleği ile alkol kullanma arasındaki fark anlamlı, babanın mesleği ile anlamsız bulunmuştur (9). Hacıhasanoğlu ve Türkleş'in (2009) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada da annenin mesleği ile alkol kullanma arasındaki fark anlamlı, babanın mesleği ile anlamsız bulunmuştur (50).

Ailenin aylık geliri ile alkol kullanma arasındaki fark önemsiz bulunmuştur. Bu sonuç Hacıhasanoğlu ve Türkleş'in (2009) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışma sonucu ile benzerlik göstermektedir (50). Graves ve ark. (2005) Kuzey Karolina'da yaptıkları çalışmada düşük sosyo-ekonomik duruma sahip öğrenciler ile alkol kullanma arasındaki fark önemsiz bulunmuştur (24). Asya kökenli Amerikalı üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada ise düşük sosyo-ekonomik duruma sahip erkek öğrencilerde alkol ve diğer maddeleri tüketme riskinin daha fazla olduğu belirlenmiştir (52). Bu farklı sonuçlar alkol kullanımında ekonomik durumun tek başına kesin bir belirleyici olamayacağını düşündürmektedir.

Öğrencinin yaşadığı yer ile alkol kullanma durumu arasında istatistiksel açıdan önemli bir fark olmadığı saptanmıştır. Ülkemizde Türe ve ark. (2006) tıp fakültesi öğrencileri ile yaptıkları

çalışmada evde yalnız ve arkadaşları ile beraber yaşayan öğrencilerde alkol kullanma oranının diğer öğrencilere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir (49). Gfroerer ve ark. (1997) Amerika'da üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada da ailesi ile kalan öğrencilerin %54'ünün alkol kullandığı, ailesi ile yaşamayan öğrencilerin ise %69.9'unun alkol kullandığı ve aradaki farkın önemli olduğu bildirilmiştir (53). Bu farklı sonuç bizim çalışmamızdaki öğrencilerinin büyük çoğunluğunun ailesi ile ve aynı şehirde yaşamış olmasından kaynaklanmış olabilir.

Düzenli ders çalışan öğrencilerin alkol kullanma sıklığının azaldığı ve bu azalmanın da düzensiz ders çalışan öğrencilere göre anlamlı bir fark oluşturduğu, okul başarısı iyi olan öğrencinin alkol kullanma oranının okul başarısı düşük olan öğrenciye göre daha az olduğu ve bu farklılığında istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Karatay ve Kubilay (2004) yaptıkları çalışmada okula mazeretsiz olarak devam etmeyen öğrencilerin devam eden öğrencilere göre daha fazla alkol kullandıklarını belirlemiştir (47).

Aile üyelerinin sigara ya da alkol kullanıyor olması, öğrencinin sigara kullanımını istatistiksel olarak anlamlı olacak şekilde etkilemediği, aile üyelerinin sigara ya da alkol kullanımı ise öğrencinin alkol kullanımını istatistiksel olarak anlamlı olacak şekilde etkilediği saptanmıştır. Çuhadar ve Bahar'ın (2007) ilköğretim (54), Oymak ve ark.(1998) kolej (55), Özcebe ve ark.(2002) (56), Çelik ve ark.(2000) (41), Göksel ve ark.(2001) (25) lise öğrencileri ile yaptıkları çalışmada aile üyelerinin sigara içme durumunun öğrencinin sigara içme durumunu etkilemediği saptanmıştır. Şaşmaz ve arkadaşlarının (2006) ergen öğrencilerle yaptıkları çalışmada anne veya babanın sigara içmesi alkol denemeyi artıran bir risk faktörü olarak belirlenmiştir (28). Akın'ın (2000) yaptığı çalışmada da ailenin alkol kullanması ile öğrencinin alkol kullanması arasında anlamlı fark bulunmuştur (11). Babası alkol kullanmayan öğrencilerin % 4.0'ü alkol kullanmakta iken, babası alkol kullananlarda bu oran % 24.6 olup, babası alkol kullanan öğrencilerin babası alkol kullanmayan öğrencilere göre 7.78 kez daha fazla risk altında olduğu belirlenmiştir (14). Bu sonuçlar bize öğrencilerin sigara ve alkol kullanımında,

aile üyelerini model olarak seçmesinin etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Demokratik ailelerin çocuklarının daha az sigara kullandıkları ve baskıcı, disiplinsiz, tutarsız ailelere göre anlamlı bir fark oluşturduğu belirlenmiştir. Gençlerin sigaraya başlamalarının bir nedeni de, sigara kullanımını otoriteye başkaldırı sembolü olarak algılamalarıdır. Demokratik, hoşgörü ve kabul edici tavrın benimsendiği evlerde, çocuklar aktif, bağımsız kararlar alabilen, yaratıcı, toplumsal bireyler olarak yetiştirilirler (57). Yapılan bir çalışmada, anne baba tutumunun sigara içmeyi etkilediği, otoriter ailelerin çocuklarında sigara içme oranının anlamlı olacak şekilde arttığı belirlenmiştir (44).

Anne sevgisine inanan öğrencilerde sigara ve alkol kullanma oranının anne sevgisine inanmayan öğrencilere göre daha az olduğu ve bu farklılığın istatistiksel açıdan önemli olduğu belirlenmiştir. Babanın sevgisine inanma durumu ile sigara ve alkol kullanma durumu arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Erci (1999) lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada anne-babanın sevgisine inanan öğrencilerde sigara ve alkol kullanma arasında negatif yönde anlamlı bir fark belirlemiştir (9).

Annesi şiddet uygulayan öğrencilerde sigara ve alkol kullanma oranının annesi şiddet uygulamayan öğrencilere göre daha az olduğu, ancak bu farklılığın sigara içme ile anlamlı bir fark oluşturmadığı, alkol kullanma ile anlamlı bir fark oluşturduğu saptanmıştır. Babanın evde şiddet uygulaması ile sigara ve alkol arasında, anne ve babanın birbirleriyle geçinme durumları ile sigara kullanma arasında anlamlı, alkol kullanma arasında ise anlamsız bir fark belirlenmiştir. Karatay ve Kubilay'ın (2004) çalışmasında aile ilişkileri iyi olmayan öğrencilerin daha fazla sigara ve alkol kullandıkları belirlenmiştir (47). Erci (1999) lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada anne babanın şiddet uygulaması ile alkol ve sigara kullanma durumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki, anne-babanın geçimsizliği ile sigara ve alkol kullanma arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki belirlemiştir (9). Özşahin ve ark. (2001) çıraklık eğitimi öğrencileri ile yaptıkları çalışmada anne-baba geçinme durumu ile alkol kullanma arasındaki fark önemsiz bulunmuştur (20). Graves ve ark.

(2005) adolesanlarla yaptıkları çalışmada anne babaya ait davranışsal özelliklerin adolesanların sigara içimi üzerinde tahmin edici etkiye sahip olmasına karşın alkol içimi üzerinde aynı etkiye sahip olmadığı bildirilmiştir (24). Demet ve ark. (2005) ilköğretim öğrencileri ile yaptıkları çalışmada anne babası arasındaki ilişkinin orta düzeyde olduğunu ifade eden öğrenciler, çok iyi olduğunu ifade eden öğrencilere göre 2,62 kat sigara kullanma riski taşıdıkları belirlenmiştir (48). Buğdaycı ve ark.(2007) yaptığı çalışmada ailesel problemlerin sigara içiminde bir risk faktörü olduğu saptanmıştır (7). Yapılan başka bir çalışmada da madde bağımlısı olan bir ergene yapılan aile terapisi yöntemi ile bu ergenin bağımlılıktan kurtulduğu ve ailesi ile sağlıklı ilişki içinde yaşadığı belirlenmiştir (58). Bütün bu farklı sonuçlar doğrultusunda aile içi ilişkilerin her zaman herhangi bir madde kullanımında etkili olamayacağı, bir çok faktörden etkilendiği/etkileneyeceği, aynı zamanda öğrencilerin/bireylerin kendilerine olan öz güvenleri, kişisel özellikleri, hayattan beklentileri, yaşama bakış açıları gibi bir çok faktöründe etkili olabileceği düşünülmüştür.

Öğrencinin sorunlarını ailesi ile paylaşma durumu ile sigara kullanma arasında anlamlı, alkol kullanma arasında anlamsız bir fark belirlenmiştir. Gökgöz ve Koçoğlu'nun (2007) adolesan öğrenciler ile yaptıkları çalışmada sorunlarını ailesi ile paylaşma durumları ile sigara kullanma arasında anlamlı ilişki saptanmıştır (13). Demet ve ark. (2005) ilköğretim öğrencileri yaptıkları çalışmasında sorunlarını annesi ve babası ile hiç paylaşmadığını ifade eden öğrencilerin, her zaman iyi anlaşıldığını ifade eden öğrencilere göre daha fazla sigara içme riski taşıdıkları belirlenmiştir (48). Özşahin ve ark. (2001) çalışmasında anne-babası ile iyi geçinen çocukların, geçinemeyen çocuklara göre daha az oranda sigara ve alkol kullandıkları ve bu farklılığın istatistiksel olarak önemli olduğu saptanmıştır (20).

Kendini yalnız hisseden öğrencilerin kendini hiçbir zaman yalnız hissetmeyen öğrencilere göre daha az sigara kullandıkları ve farklılığın önemli olduğu, alkol kullanımı açısından ise önemli bir fark olmadığı saptanmıştır. Erci (1999) lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrencinin

kendini yalnız hissetme durumu ile sigara ve alkol kullanma arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptamıştır (9).

Bu araştırmanın kendi içinde kısıtlılıkları mevcuttur. Örneklemine lise öğrencilerini kapsadığından ve Erzincan ilindeki tüm liselerden öğrenci alınmadığından, Erzincan ilindeki tüm liselerde okuyan veya okumayan aynı yaş grubundaki bireyler hakkında bilgi vermemektedir. Bu nedenle elde edilen bulgular bu yaş grubundaki tüm bireylere genellemek mümkün değildir.

SONUÇ

Bu çalışmada öğrencilerin %74.6'sının hiç sigara içmediği, %14.2'sinin ise daha önceden içtiği halde şu an içmediği, %90.5'inin hiç alkol kullanmadığı, %0.6'sının ise daha önce kullandığı halde şu an kullanmadığı saptanmıştır. Madde kullanan öğrenci oranı ise % 0.1- %1.9 arasında değişmektedir. Öğrencinin yaşı, cinsiyeti, sınıfı, ders çalışma düzeni, okul başarı durumu, sigara ve alkol kullanımını, anne-babanın tutumu ve birbiri ile geçinme, annenin sevgisine inanma, babanın şiddet uygulama, sorunlarını ailesi ile paylaşma, kendini yalnız hissetme durumlarının sigara kullanımını etkilediği görülmüştür. Annenin sevgisine inanma, anne-babanın şiddet uygulama, aile üyelerinin sigara ve alkol kullanma durumlarının öğrencinin alkol kullanımını etkilediği belirlenmiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

- Çalışmamızda öğrencinin yaşı, sınıfı, cinsiyeti ders çalışma düzeni ve okul başarısı gibi değişkenlerin madde kullanımını etkilediği bulunduğu okul başarısı düşük öğrencilerin bağımlılık riski yönünden okul, aile ve sağlık çalışanları tarafından değerlendirilmesi,
- Ailenin tutumu, annenin sevgisine inanma, babanın şiddet uygulaması, anne ve babanın geçinme durumu gibi değişkenlerin de madde kullanımını etkilediği göz önünde bulundurulduğunda bağımlılığı önlemeye yönelik düzenlenen eğitim programlarına ergenle birlikte ailenin de dahil edilmesi,
- Ergenin sorunlarını ailesiyle paylaşma ve kendini yalnız hissetme durumlarının da madde kullanımını etkilediği tespit edildiğinden okul,

aile ve sağlık çalışanları tarafından buna benzer duygusal ve davranışsal değişikliklerin yakından takip edilmesi ve değerlendirilmesi,

- Toplumumuzda sigara, alkol ve diğer maddelerin zararlarına yönelik hazırlanan eğitim programlarının ilköğretim okullarından başlayarak tüm topluma yayılmasının yaygınlaştırılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- 1- Ergenlerde madde kullanımı. www.mamakram.com/Ergen (Erişim tarihi; 2009).
- 2- Cimete G. Adölesanlarda madde kullanımı. Hemşirelik Forumu Dergisi 2002; 5:12-20.
- 3- Pekcan H. Adölesans (Delikanlılık) Sağlığı. Bertan M, Güler Ç (Editörler). Halk Sağlığı Temel Bilgiler. 2. Baskı. Ankara: Güneş Kitabevi Ltd. Şti., 1997:189-209.
- 4- Karatay G. Ergenlerde madde kullanımı ve ilgili risk faktörleri. Sürekli Tıp Eğitim Dergisi 2008;17:15-22.
- 5- Ögel K, Tamar D. Alkol ve madde kullanım bozukluklarının epidemiyolojisi. Ege Psikiyatri Yayınları, Ruhsal Bozukluklar Epidemiyolojisi, 2001:1-9.
- 6- Crome I, Bloor R. Ergenlerde madde kötüye kullanımı ve psikiyatrik yandaş hastalıklar. Current Opinion in Psychiatry Türkçe Baskı 2005; 1:196-203.
- 7- Bugdayci R, Kurt AÖ, Sasmaz T, et al. Prevalence of smoking in secondary schools and associated factors in Mersin, Turkey: A school-based cross-sectional study. Turkish Journal of Public Health 2007; 5: 64-71.
- 8- Keskinoglu P, Karakuş N, Pıçakçief M ve ark. İzmir'de lise öğrencilerinde sigara içme sıklığı ve içicilik davranışı üzerine sosyal öğrenmenin etkisi. Toraks Dergisi 2006;7:190-195.
- 9- Erci B. Lise öğrencilerinde madde bağımlılığı ve etkileyen ailesel faktörler. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 1999; 2: 83-94.
- 10- Ögel K, Tamar D, Evren C, Çakmak D. İstanbul'da lise gençleri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı Klinik Psikiyatri 2000; 4:242-245.
- 11- Akın M. Lise öğrencilerinin madde kullanımının zararlarına ilişkin sağlık eğitim gereksinimleri. Bağımlılık Dergisi 2000;1:14-17.
- 12- Karlıkaya C. Edirne'de lise öğrencilerinde sigara içme prevalansı kaçakçılık, reklamlar ve ergenlerin sigaraya ulaşması? Toraks Dergisi 2002; 3:6-12.
- 13- Gökgöz Ş, Koçoğlu G. Adölesan çağda sigara ve alkol içme davranışı. Fırat Tıp Dergisi 2007;12:214-218.
- 14- Palanci Y. Diyarbakır İl Merkezindeki ilköğretim 6., 7., 8. Sınıfları İle Lise Öğrencilerinde Sigara-Alkol-Uyuşturucu Kullanımı ve Etkileyen Faktörler. Uzmanlık Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 2004.
- 15- Tokdemir M, Aksu A, Baransel A. Elazığ ilindeki lise öğrencilerinde psikoaktif madde kullanımı. Fırat Tıp Dergisi 2003;8:23-28.
- 16- Tamar D, Ögel K. Ergenlik döneminde madde kullanımı. Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları 1997; 2(4):502-519.
- 17- Öztürk Y, Günay O (Çeviri Editörleri) Sağlık 21. 21. Yüzyılda Herkese Sağlık. Herkes için Avrupa Sağlık Serisi No.6. Erciyes Üniversitesi Yayınları No:126. II. Baskı, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Matbaası, 2008.
- 18- Ögel K, Taner S, Eke C Y, Erol B. Madde bağımlılığını önlemede öğretmen ve ebeveyn eğitimlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2004;5:213-221.
- 19- Ögel K, Tamar D, Evren C, Çakmak D. Lise öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. Türk Psikiyatri Dergisi 2001;12:47-52.
- 20- Özşahin A, Bostancı M, Zencir M. Çıraklarda psikoaktif madde kullanımı. Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2001;5:95-101.
- 21- Kutlu R. Meram çıraklık okulu öğrencilerinde sigara kullanma sıklığı. TSK Koruyucu Hekimlik ülteni 2006;5(6):424-433.
- 22- Felix-Ortiz M, Newcomb MD. Vulnerability for drug use among Latino adolescents. J Community Psychol 1999;27:257-280.
- 23- Garry JP, Morrissey SL, Whetstone LM. Substance use and weight loss tactics among middle school youth. The International Journal of Eating Disorders 2003;33:55-63.

- 24- Graves KN, Fernandez ME, Shelton TI, et al. Risk and protective factors associated with alcohol, cigarette, and marijuana use during adolescence. *J Youth Adolescence* 2005; 34:379-387.
- 25- Göksel T, Cirit M, Bayındır Ü. İzmir ili öğrencilerinin sigara alışkanlığını etkileyen faktörler. *Toraks Dergisi* 2001; 2:49-53.
- 26- Erdem G, Eke CY, Ögel K, Taner S. Lise öğrencilerinde arkadaş özellikleri ve madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi* 2006;7:111-116.
- 27- İlhan İÖ, Demirbaş H, Doğan YB. Çıraklık eğitimine devam eden çalışan gençlerde alkol kullanımı üzerine bir çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2005;16:237-244.
- 28- Şaşmaz T, Buğdaycı R, Toros F ve ark . Ergenlerde alkol içme prevalansı ve olası risk faktörleri: okul tabanlı, kesitsel bir çalışma. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2006;5:94-104.
- 29- Williams JK, Smith DC, Gotman N, et al. Traumatized youth and substance abuse treatment outcomes: A longitudinal study. *J Trauma Stress* 2008;21:100-108.
- 30- Fulkerson JA, Harrison PA, Beebe TJ. DSM-IV substance abuse and dependence are there really two dimensions of substance use disorders in adolescents? *Addiction* 1999;94:495-506.
- 31- Brook U, Tepper A. Consumption, knowledge and attitudes of high school pupils towards alcohol and alcoholism: the Israeli experience. *Patient Educ Couns* 2002;47: 115-119.
- 32- Duarte R, Molina JA. Alcohol abuse among adolescents: regional evidence from Spain. *International Journal of Consumer Studies* 2004;28:18-27.
- 33- Boyd-Ball AJ, Manson SM, Noonan C, Beals J. Traumatic events and alcohol use disorders among American Indian adolescents and young adults. *J Trauma Stress* 2006;19:937-947.
- 34- Altıntaş H, Temel F, Benli E ve ark. Tıp Fakültesi Birinci sınıf öğrencilerinin madde bağımlılığı ile ilgili bilgi, görüş ve tutumları. *Bağımlılık Dergisi* 2004;5:107-114.
- 35- Özyurt B, Dinç G. Manisa'da okul çağı çocuklarda alkol kullanım sıklığı ve alkol kullanımı ile ilişkili faktörler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2006;5:61-71.
- 36- Doğan O. Sivas ilindeki lise öğrencilerinde madde kullanımı yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi* 2001; 38:53-59.
- 37- Ögel K, Taner S, Eke CY. Onuncu sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı: İstanbul örnekleme. *Bağımlılık Dergisi* 2006;7:18-23.
- 38- Hamzaçebi H, Ünsal M, Dabak Ş, ve ark. Samsun Tekkeköy ilçesi ilköğretim öğrencilerinde sigara içme prevalansı ve etkileyen faktörler. *Toraks Dergisi* 2008;9:34-39.
- 39- Lülecı E, Çalık B, Turgul Ö. Manisa'da bir lise ve bir ilköğretim okulunda sigara, alkol, uyuşturucu ve ucu madde kullanımı. IX. Halk Sağlığı Kongresi. Ankara: 3-6- Kasım 2004:423.
- 40- Sutherland I, Willner P. Patterns of alcohol, cigarette and illicit drug use in English adolescents. *Addiction* 1998;93:1199-1208.
- 41- Çelik P, Esen A, Yorgancıoğlu A, ve ark. Manisa ilinde lise öğrencilerinin sigaraya karşı tutumları. *Toraks Dergisi* 2000;1: 61-66.
- 42- Arbak P, Erdem F, Karacan Ö, Özdemir Ö. Düzce lisesi öğrencilerinde sigara alışkanlığı. *Solunum* 2000;2:17-21.
- 43- Everett SA, Husten CG, Warren CW, et al. Trends in tobacco use among high school students in the United States, 1991-1995. *The Journal of School Health* 1998;68:137-140.
- 44- Herken H, Özkan İ, Kaya N, ve ark. Gençlerdeki sigara kullanma davranışında anne, baba tutumunun ve sosyo-kültürel düzeyin etkisi. *Genel Tıp Dergisi* 1997;7:189-193.
- 45- Kutlu R, Çivi S. Seydişehir Meslek Yüksekokulu öğrencilerinde sigara kullanma durumu ve etkileyen faktörler. *Bağımlılık Dergisi* 2006;7:71-79.
- 46- Pıçakçıefe M, Keskinoglu P, Bayar B, Bayar K. Muğla Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin sigara içicilik sıklığı ve içiciliği artıran nedenler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2007;6:267-272.
- 47- Karatay G, Kubilay G. Sosyoekonomik düzeyi farklı iki lisede madde kullanma durumu ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi* 2004;1:57- 70.
- 48- Demet MM, DüNDAR PE, Mızrak S, ve ark.

- Manisa ili kent merkezindeki ilköğretim öğrencileri arasında sigara kullanımının yaygınlığı ve ilişkili etmenlerin belirlenmesi. II. Ulusal Alkol ve Madde Bağımlılığı Kongresi. Bodrum: Program ve özet kitabı. 8-11 Aralık 2005:98-101.
- 49- Türe M, Kurt İ, Aktürk Z. Tıp öğrencilerinin sigara ve alkol kullanımının frontal lob kişilik ölçeği ile ilişkisi. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2006;23:19-27.
- 50- Hacıhasanoğlu R, Türkleş S. Üniversite öğrencilerinde madde bağımlılığı ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. Bağımlılık Dergisi 2009;10:88-96.
- 51- Tot Ş, Yazıcı K, Yazıcı AE ve ark. Mersin Üniversitesi öğrencilerinde sigara ve alkol kullanım yaygınlığı ve ilişkili özellikler. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2002;3: 227-231.
- 52- So DW, Wong FY. Alcohol, drug, and substance use among Asian-American collage students. J Psychoactive Drugs 2006; 38:35-42.
- 53- Gfroerer JC, Greenblatt JC, Wright DA. Substance use in the US college-age population differences according to educational status and living arrangement. Am J Public Health 1997; 87:62-65.
- 54- Çuhadar D, Bahar A. Farklı sosyoekonomik çevreden iki ilköğretim okulunda öğrenim gören öğrencilerin sigara kullanma durumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi 2007;2:131-145.
- 55- Oymak FS, Gülmez İ, Çetinkaya F, ve ark. Kayseri’de kolej öğrencilerinde sigara içme alışkanlığı. Erciyes Tıp Dergisi 1998;20:214-219.
- 56- Özcebe H, Çamur D, Akansoy S, ve ark. Bir lisede ikinci sınıf öğrencilerinde sigara içme sıklığı. VIII. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Kitabı, Dicle Üniversitesi Basımevi, Diyarbakır, 2002; 805-807.
- 57- Herken H, Özkan İ. Sigara alışkanlığı ve anne-baba tutumu. Genel Tıp Dergisi 1998; 8:85-89.
- 58- Kılıçarslan F. Madde bağımlılığı ergenlerde aile terapileri ve bir olgu sunumu. Bağımlılık Dergisi 2007;8:42-45.